

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.05.2006, sp. zn. 29 Odo 707/2004

Číslo:

Právní věta:

Soud:

Datum rozhodnutí: 01.01.1970

Spisová značka:

Číslo rozhodnutí:

Číslo sešitu:

Typ rozhodnutí:

Hesla: Konkurs

Předpisy: 328/1991 Sb. § 12a odst. 4

Druh:

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 40

Majetkem sloužícím k uspokojení pohledávek dlužníkových věřitelů, jehož existence brání vydání rozhodnutí o zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku dlužníka (§ 12a odst. 4 zákona č. 328/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů), může být jako majetek patřící do konkursní podstaty i majetek ve vlastnictví jiných osob (§ 6 odst. 3 uvedeného zákona), včetně majetku, jímž tyto osoby zajišťují pohledávky vůči dlužníku (§ 27 odst. 5 uvedeného zákona).

Jestliže konkursní soud zamítl dlužníkův návrh na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku dlužníka, aniž před vydáním takového rozhodnutí poskytl věřitelům dlužníka možnost vyjádřit se k majetkovým poměrům dlužníka, pak zatížil konkursní řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2006, sp. zn. [29 Odo 707/2004](#))

Usnesením ze dne 3. 3. 2003 Krajský soud v Praze zamítl pro nedostatek majetku návrh dlužnice (společnosti s ručením omezeným) na prohlášení konkursu na její majetek.

K odvolání věřitelky dlužnice, Č. banky, a. s. (dále též jen „navrhující věřitelka“), Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 15. 3. 2004 usnesení soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud přitakal soudu prvního stupně v závěru, že jsou splněny podmínky pro vydání rozhodnutí podle § 12a odst. 4 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV“), jelikož dlužnice nemá žádný movitý či nemovitý majetek ani pohledávky vůči třetím osobám. Za „majetek dlužnice“ ve smyslu označeného ustanovení nepokládal nemovitosti, jimiž třetí osoby (jako zástavní dlužníci) zajišťovaly (z titulu zástavního práva) pohledávky navrhující věřitelky vůči dlužnici.

Přitom zdůraznil, že zákon o konkursu a vyrovnání v uvedeném ustanovení hovoří o majetku

dlužníka, nikoliv o konkursní podstatě (do které může být podle § 6 odst. 3 ZKV zahrnut i majetek jiných osob). Systematický výklad podle odvolacího soudu nasvědčuje tomu, že do majetku dlužníka v době od podání návrhu (na prohlášení konkursu) do rozhodnutí o něm náleží jen to, co má dlužník skutečně ve vlastnictví, popřípadě to, čeho se sám může domoci vůči třetím osobám. Je tomu tak proto – uzavírá odvolací soud – že zkoumání podmínek pro aplikaci ustanovení § 12a odst. 4 ZKV předchází prohlášení konkursu, takže nelze hovořit o konkursní podstatě, a proto ani přihlídnout k jejímu objemu podle § 6 odst. 3 ZKV. Ačkoliv poněkud jiný závěr plyne z logického výkladu, nelze než respektovat vůli zákonodárce, jenž v této souvislosti stanovil jako rozhodující kritérium majetek dlužníka, a nikoliv to, co může tvořit konkursní podstatu.

Proti usnesení odvolacího soudu podala navrhuující věřitelka včasné dovolání, namítajíc, že spočívá na nesprávném právním posouzení věci, tedy, že je dán dovolací důvod dle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. Konkrétně odvolacímu soudu vytýká, že ustanovení § 12a odst. 4 ZKV vyložil (co do pojmu „majetek dlužníka“) striktně ve smyslu legální definice uvedené v § 6 obch. zák., přičemž akcentoval (v rovině gramatického výkladu), že toto ustanovení nehovoří o „konkursní podstatě“ a (v rovině systematického výkladu) že do majetku dlužníka náleží jen to, co má skutečně ve svém vlastnictví, nebo to, čeho se sám může domoci vůči třetím osobám. Vzhledem ke zvláštní povaze zákona o konkursu a vyrovnání by však ustanovení § 12a odst. 4 ZKV mělo být (podle dovolatelky) vykládáno s větším ohledem na práva věřitelů. Při rozhodování o tom, zda návrh bude zamítnut pro nedostatek majetku dlužníka, by tedy měl být brán v potaz i nemovitý majetek zástavních dlužníků, který podle zákona o konkursu a vyrovnání může být zahrnut do konkursní podstaty. Výklad odvolacího soudu směřuje podle dovolatelky ve svém důsledku k tomu, že věřitel nemá možnost domáhat se svých práv uspokojením ze zastavené nemovitosti, neboť po zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu (pro nedostatek majetku) právnická osoba po následném výmazu z obchodního rejstříku zanikne, čímž zaniknou i její pohledávky, a to (dle § 170 odst. 1 písm. a/ obč. zák.) včetně zástavních práv tyto pohledávky zajišťujících. Dovolatelka proto požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil usnesení soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud shledává dovolání přípustným podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) ve spojení s ustanovením § 238a odst. 1 písm. a) o. s. ř., přičemž zásadní význam napadeného rozhodnutí ve věci samé spatřuje v řešení otázky, zda při úvaze o tom, zda je dán důvod zamítnout návrh na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku (§ 12a odst. 4 ZKV), posuzuje konkursní soud jako „majetek dlužníka“ i majetek, kterým třetí osoby zajišťují pohledávky vůči dlužníku a který se může (po prohlášení konkursu) stát součástí konkursní podstaty postupem podle § 27 odst. 5 ZKV. V tomto ohledu je totiž napadené rozhodnutí v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu.

Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud se – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – především zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem v otázce výkladu § 12a odst. 4 ZKV.

Se zřetelem k době vydání napadeného rozhodnutí je pro další úvahy Nejvyššího soudu rozhodný výklad zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění zákonů č. 122/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 224/1994 Sb., č. 84/1995 Sb., č. 94/1996 Sb., č. 151/1997 Sb., č. 12/1998 Sb., č. 27/2000 Sb., č. 30/2000 Sb., č. 105/2000 Sb., č. 214/2000 Sb., č. 368/2000 Sb., č. 370/2000 Sb., č. 120/2001 Sb., č. 125/2002 Sb., nálezu Ústavního soudu č. 403/2002 Sb., nálezu Ústavního soudu č. 101/2003 Sb. a nálezu Ústavního soudu č. 210/2003 Sb.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 12a odst. 4 ZKV, je-li zřejmé, že majetek dlužníka nebude postačovat k úhradě nákladů konkursu, soud návrh na prohlášení konkursu zamítne pro nedostatek majetku; přitom je

soud oprávněn učinit si úsudek o prodejnosti majetku dlužníka nebo o dobytosti jeho pohledávek. Soud zároveň podá návrh na výmaz dlužníka z obchodního rejstříku.

Ustanovení § 6 ZKV určuje, že majetek podléhající konkursu tvoří konkursní podstatu (dále jen „podstata“) (odstavec 1). Konkurs se týká majetku, který patřil dlužníkovi v den prohlášení konkursu a kterého nabyl za konkursu; tímto majetkem se rozumí také mzda nebo jiné podobné příjmy. Do podstaty nenáleží majetek, jehož se nemůže týkat výkon rozhodnutí; majetek sloužící podnikatelské činnosti z podstaty vyloučen není (odstavec 2). Za podmínek stanovených tímto zákonem patří do podstaty také majetek jiných osob, zejména těch, které jej nabyly na základě neúčinných právních úkonů dlužníka (odstavec 3).

Z ustanovení § 27 odst. 5 ZKV se pak podává, že osoby, jejichž věci, práva nebo pohledávky zajišťují pohledávky (§ 28 ZKV) vůči úpadci, správce vyzve, aby do 30 dnů vyplatily ve prospěch konkursní podstaty zajištěné pohledávky nebo aby ve stejné lhůtě složily cenu věci, práva nebo pohledávky, jimiž je pohledávka zajištěna. Nevyplatí-li uvedené osoby zajištěnou pohledávku nebo nesloží-li cenu věci, práva nebo pohledávky, zapíše správce věc, právo nebo pohledávku do soupisu podstaty (§ 18 ZKV). Věci, které zajišťují pohledávky oddělených věřitelů, lze zpeněžit ve veřejné dražbě.

Ustanovení tohoto odstavce neplatí, jde-li o ručitele včetně bankovní záruky a zvláštních případů ručení (např. směnečné rukojemství, záruky poskytnuté věřitelem na zajištění celního dluhu).

Nejvyšší soud především poznamenává, že dovolatelka se mýlí, jestliže napadené rozhodnutí zpochybňuje argumentem, podle kterého rozhodnutí podle § 12a odst. 4 ZKV a z toho plynoucí následný výmaz dlužníka – právnické osoby z obchodního rejstříku vede k zániku jejích pohledávek, včetně zániku zástavních práv tyto pohledávky zajišťujících. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 9. 2. 2006, sp. zn. [21 Cdo 1198/2005](#), na který v podrobnostech odkazuje, formulovala odůvodnil závěr, podle kterého zástavní právo nezaniká, jestliže dluh odpovídající zajištěné pohledávce nemůže být uspokojen právnickou osobou jako dlužníkem proto, že zanikla bez právního nástupce. V rovině další argumentace však lze s dovolatelkou souhlasit. Nejvyšší soud uzavřel již ve stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 1998, Cpjn 19/98, uveřejněném pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „stanovisko“), pod bodem XVII, str. 183 (359), že není vyloučeno, aby majetek konkursní podstaty (majetek, na který bude prohlášen konkurs) tvořily jen věci ve vlastnictví třetích osob, které patří do podstaty v důsledku neúčinných úkonů dlužníka (úpadce). Vysvětlil, že konkurs může být prohlášen, i když bude zřejmé, že dlužník žádný postižitelný majetek nevlastní, bude-li současně doloženo, že prohlášením konkursu se právní úkony, jimiž se dlužník majetku zbavil, stanou vůči konkursním věřitelům neúčinnými nebo že věřitelé (konkursní věřitelé) takovým právním úkonům dlužníka u soudu odporovali nebo odporovat hodlají. V době přijetí stanoviska se přitom ustanovení § 6 a § 12a ZKV lišila od podoby zkoumané v této věci v zásadě jen v tom, že ustanovení § 6 ZKV neobsahovalo třetí odstavec ve shora citovaném znění a že možnost zamítnutí návrhu pro nedostatek majetku upravovalo ustanovení § 12a odst. 3 ZKV bez navazující úpravy týkající se výmazu dlužníka z obchodního rejstříku a bez klauzule o možnosti soudu učinit si úsudek o prodejnosti majetku dlužníka nebo o dobytosti jeho pohledávek.

Jinak řečeno, již v citovaném stanovisku Nejvyšší soud vyšel z toho, že „majetkem dlužníka“, na který lze prohlásit konkurs, je vše, co má či může náležet do konkursní podstaty, bez zřetele k tomu, že jde o majetek ve vlastnictví jiných osob a že možnost využít takový majetek k uspokojení pohledávek dlužníkových věřitelů případně založí právě až prohlášení konkursu na majetek dlužníka (v jehož důsledku bude majetek sepsán do konkursní podstaty a následně zpeněžen). Zvláště ve vztahu k neúčinným a odporovatelným úkonům dlužníka by výklad, k němuž dospěl odvolací soud, mohl vést k šantročení dlužníkovu majetku a k jednáním poškozujícím zájmy věřitelů, tedy k šíření těch jevů, jež má každá smysluplná úprava konkursního práva postihovat.

Zbývá uvést, zda se uvedené závěry uplatní též ve vztahu k úpravě obsažené v § 27 odst. 5 ZKV, konkrétně ve vazbě na institut zástavního práva, v situaci, kdy třetí osoba zajišťuje (jako zástavní dlužník) pohledávku (zástavního) věřitele vůči (osobnímu) dlužníku zástavou. V rozsudku uveřejněném pod číslem 27/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, jakož i v dalších svých

rozhodnutích Nejvyšší soud v této souvislosti zdůraznil, že při realizaci uhrazovací funkce zástavního práva je zástava majetkem sloužícím ke krytí dlužníkovy osobního závazku bez zřetele k tomu, že osobní dlužník mezitím za podmínek, za nichž zástavní právo zůstává zachováno, vlastnictví zástavy pozbyl nebo že vlastníkem zástavy nikdy ani nebyl, a že v tomto smyslu (a jen v tomto smyslu) se na zástavu i pro konkursní účely pohlíží jako na majetek osobního dlužníka.

Uvedené platí tím více, že platné české konkursní právo poskytuje oddělenému (a tedy – ve shodě s § 28 odst. 1 ZKV – i zástavnímu) věřiteli možnost uspokojení ze zajištění (zde ze zástavy) pouze v rozsahu 70 % (čistého) výtěžku zpeněžení na něj připadajícího (§ 28 odst. 4 ZKV). Částka, o kterou v důsledku sedmdesátiprocentní klauzule obdrží zajištěný věřitel na uspokojení zajištěné pohledávky ze zajištění méně, než by mu náleželo mimo konkurs, se rozvrhne mezi nezajištěné věřitele, ke kterým, v rozsahu, v němž jeho pohledávka nebyla uspokojena ze zajištění, patří i zajištěný věřitel (§ 28 odst. 4, věta druhá, ZKV). Jde v jistém slova smyslu o náhradní zdroj uspokojení pohledávek nezajištěných věřitelů osobního dlužníka.

Uvedené lze shrnout v závěr, podle nějž majetkem sloužícím k uspokojení pohledávek dlužníkových věřitelů, jehož existence brání vydání rozhodnutí o zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku dlužníka, může být jako majetek patřící do konkursní podstaty i majetek ve vlastnictví jiných osob (§ 6 odst. 3 ZKV), včetně majetku, jímž tyto osoby zajišťují pohledávky vůči dlužníku (§ 27 odst. 5 uvedeného zákona).

Právní posouzení věci odvolacím soudem tedy ve světle podaného výkladu správné není a dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. byl uplatněn právem. Řízení před soudy obou stupňů je nadto postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; k existenci takových vad přitom Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Nejvyšší soud opět již ve zmíněném stanovisku (srov. bod VII. stanoviska, str. 175 /351/, poslední odstavec odůvodnění) jednoznačně uzavřel, že podá-li návrh na prohlášení konkursu dlužník, je možno závěr, že jeho majetek zřejmě nepostačuje k úhradě nákladů konkursu, s jistotou učinit až poté, co se k této otázce vyjádří (budou moci vyjádřit) věřitelé dlužníka (srov. též § 4 odst. 3 ZKV), s tím, že vhodným se tu jeví např. zveřejnění příslušné výzvy adresované potenciálním věřitelům dlužníka v Obchodním věstníku. Tamtéž ostatně uzavřel, že obdobné platí, má-li být závěr o nedostatečném dlužníkově majetku učiněn (a rozhodnutí o zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu z této příčiny přijato), podá-li návrh na prohlášení konkursu věřitel, který (shodně s pozdějším vyjádřením dlužníka) tvrdí, že dlužník žádný majetek nemá.

Důvod, pro který Nejvyšší soud pokládal a pokládá takový postup za nezbytný, je zjevný. Se zřetelem k důsledkům, jež s sebou zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku nese u právnických osob (možnost výmazu, který podle úpravy účinné v době rozhodování soudů obou stupňů dokonce – jak patrně z § 12a odst. 4, věty druhé, ZKV – iniciuje konkursní soud), je nutné, aby konkursní soud dodržel jistou (standardní) míru opatrnosti, jež mu umožní předcházet pokusům o podvodné úpadky. Dostatečným ospravedlněním nečinnosti konkursního soudu v předepsaném směru není ani úprava obsažená v ustanovení § 12a odst. 5, věty druhé, ZKV, jež přiznává legitimaci k podání odvolání proti usnesení o zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku i věřiteli, který doloží, že má za dlužníkem pohledávku.

Věřitel, který za těchto podmínek podá včasné odvolání a doloží svou pohledávku za dlužníkem, je totiž ve svých procesních aktivitách před odvolacím soudem omezen tím, že pro něj platí stav řízení v době, kdy jeho odvolání došlo soudu (srov. usnesení Nejvyššího soudu uveřejněné pod číslem 18/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Odvolacímu soudu je nadto tímto postupem značnou měrou vnucováno postavení soudu prvního stupně, jelikož lze logicky očekávat, že většina argumentů takového odvolatele zazní poprvé až v odvolacím řízení.

Z obsahu spisu se podává, že soud prvního stupně před vydáním svého usnesení způsobem popsaným pod bodem VII. stanoviska nepostupoval, ačkoliv se nabízelo především oslovení těch osob, jež v seznamu svého majetku a závazků označila za své věřitele sama dlužnice. Odvolací soud pak nápravu v dotčeném směru sám nezjednal, čímž zatížil stejnou vadou odvolací řízení; to, že soud prvního stupně doručil své usnesení věřitelům označeným dlužníkem, odpovídající náhradou postupu

předjímaného bodem VII. stanoviska není.

Nejvyšší soud tudíž, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadené usnesení zrušil jak pro nesprávné právní posouzení věci, tak pro popsanou vadu řízení. Jelikož vada řízení má svůj původ především v řízení před soudem prvního stupně a důvod, pro který bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, tak v tomto ohledu platí i na usnesení soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud (v intencích § 243b odst. 3, věty druhé, o. s. ř.) i je a věc vrátil k dalšímu řízení soudu prvního stupně.

Na zrušovaných usneseních je závislé i usnesení ze dne 27. 5. 2004, které nabylo právní moci 23. 6. 2004 a jímž Městský soud v Praze rozhodl, že se dlužnice vymazává z obchodního rejstříku právě proto, že návrh na prohlášení konkursu na majetek dlužnice byl zamítnut pro nedostatek majetku. Tato závislost se podává z faktu, že bez odklizení rejstříkového rozhodnutí, jež mělo svůj původ v nesprávném rozhodnutí konkursního soudu podle § 12a odst. 4 ZKV, by konkursní řízení nemohlo vůbec pokračovat (neboť by zde nebyla dlužnice způsobilá být účastníkem řízení). Vzhledem k tomu musí být po zrušení dovoláním napadeného usnesení a jím potvrzovaného usnesení soudu prvního stupně s přihlédnutím k § 242 odst. 2 písm. b) o. s. ř. zrušeno rovněž označené rozhodnutí rejstříkového soudu, jemuž lze s popsanych příčin přiznat povahu závislého „výroku“.